

W rytmie pór roku

Jesienne skarby

Zimowe widoki

Wiosenne czary

Letnie wyprawy

Jesienne skarby

początek astronomicznej jesieni	23 września
Dzień Chłopca	30 września
Dzień Nauczyciela	14 października
Wszystkich Świętych	1 listopada
Dzień Zaduszny	2 listopada
Narodowe Święto Niepodległości (oraz św. Marcina)	11 listopada
katarzynki (wigilia św. Katarzyny)	24 listopada
andrzejki (wigilia św. Andrzeja)	29 listopada
Barbórka	4 grudnia
mikołajki	6 grudnia

Z przymrużeniem oka

„W jesiennym lesie opadają liście, kasztany, żołędzie i ręce na widok śmieci po weekendzie”.

Tadeusz Fangrat

Zanim przeczytasz utwór...

- Odgadnij, z jakich drzew spadły następujące liście:

- Narysuj kolorowe jesiennie liście.
- Nazwij kolory, których użyłeś/-aś.
- Zapisz w zeszycie, z czym kojarzy Ci się jesienny wiatr.

Kazimiera IŁŁAKOWICZÓWNA

JESIENNY ŻART

Klon krwawy i żółta lipa
liście, listeczki sypią.
Zrzuca je ptak lecący,
strąca osa niechcący.

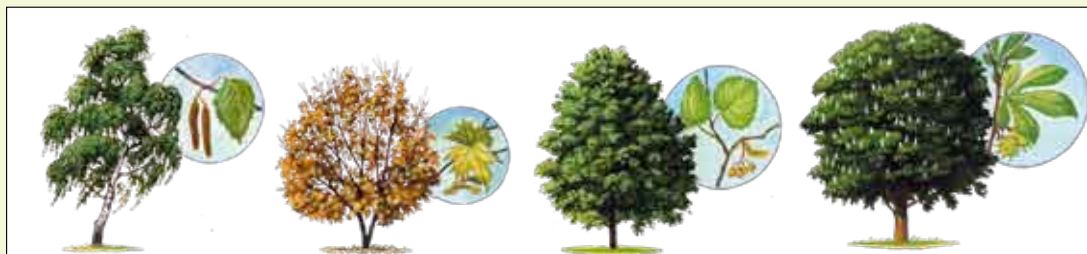
- 5 Wiatrowi na płacz się zbiera,
że liście się poniewiera¹;
chodzi dołem i górą
i zbiera je oburącz,
i płacze nad nimi deszczem,
po gałęziach je mokrych wiesza.
- 10 Nic z tego... Oczywiście.
Potem mówią, że wiatr zrywa liście.

¹poniewierać się – o rzeczach: być nieporządnie, byle gdzie rzuconym, niszczyć się.

Odkrywajmy

- 1 Nazwij jesiennie barwy, które pojawiły się w utworze K. Iłłakowiczówny.
- 2 Wskaż na zdjęciach drzewa, które w wierszu „Jesienny żart” „liście, listeczki sypią”.

- 3 Opisz, jak został ukazany w wierszu wiatr. Co czuje? Nazwij ten **środek stylistyczny**.
- 4 Opowiedz, czym w wierszu zajmuje się wiatr.
- 5 Wyjaśnij, na czym polega tytułowy „Jesienny żart”.
- 6 Narysuj zabawną ilustrację do wiersza K. Iłakowiczówny.

Andrzej WALIGÓRSKI

JESIEŃ IDZIE

Raz staruszek, spacerując w lesie,
Ujrzał listek przywiędły i blady
I pomyślał – znowu idzie jesień,
Jesień idzie, nie ma na to rady.

I podreptał do chaty przy dróżce,
I powiedział, stanąwszy przed chatą,
Swojej żonie, tak samo staruszce:
Jesień idzie, nie ma rady na to.

Zaś staruszka zmartwiła się szczerze,
Zamachała rękami obiema:
Musisz zacząć chodzić w pulowerze,
Jesień idzie, rady na to nie ma.

Może zrobić się zimno już jutro
Lub pojutrze, a może za tydzień,
Trzeba będzie wyjąć z kufra futro,
Nie ma rady, jesień, jesień idzie.

A był sierpień, pogoda prześliczna,
Wszystko w złocie stało i w zieleni.
Prócz staruszków nikt chyba nie myślał
O mającej nastąpić jesieni.

Ale cóż, oni żyli najdłużej
Mieli swoje staruszkowe zasady
I wiedzieli, że wcześniej czy później
Jesień przyjdzie, nie ma na to rady.

Odkrywajmy!

- 1 a) Wskaż, jaki znak nadchodzącej jesieni zauważył staruszek z wiersza najwcześniej.
b) Wymień inne oznaki zbliżającej się jesieni.
- 2 Wyjaśnij, dlaczego „prócz staruszków nikt chyba nie myślał o mającej nastąpić jesieni”.
- 3 Opisz, jak staruszkowie traktują nadejście jesieni. W odpowiedzi wykorzystaj wybrane zwroty.

protestują • przyjmują ze spokojem • nie ma rady • wpadają w panikę • buntują się • godzą się • rozumieją • przygotowują odpowiednie rzeczy

- 4 Nauczcie się śpiewać piosenkę „Jesień idzie”.

Agata JURKOWSKA

ANDRZEJKOWE WRÓŻBY

W wigilię dnia św. Andrzeja od dawien dawna wykonywano różne wróżby, wierząc mocno w to, że spełnią się one w niedalekiej przyszłości. (...)

Jakie imię?

- 5 To najprostsza wróżba. Wieczorem, w przeddzień imienin Andrzeja, każda z dziewcząt wypisuje na karteczkach imiona kolegów, którzy najbardziej jej się podobają. Karteczki chowa pod poduszkę. Rano, zaraz po przebudzeniu, należy bez zaglądania pod poduszkę, wyciągnąć spod niej jedną karteczkę. Ten chłopiec, którego imię będzie widniało na kartce, zostanie Twoją sympatią. Oczywiście – taką samą wróżbę mogą wykonać chłopcy. Ale czy któryś z nich przyzna się do tego, że przy pomocy karteczki próbował ustalić, w której dziewczynie się zakocha?

Kule szczęścia

- 20 Mogą być sporządzone z waty lub materiału. Do środka każdej kuli wkładamy kartkę z informacją, co będzie czekać w nadchodzących miesiącach tego, kto daną kulę wylosuje. Oto przykłady: wycieczka w góry, podróż zagraniczna, spotkanie z idolem, wyróżnienie w szkolnym konkursie, zwycięstwo w olimpiadzie, bu-

Michał Elwiro Andriolli
Noc św. Andrzeja

ziak od Anki z Va, wymarzony prezent, prawdziwa przyjaźń itp. Inwencja nieograniczona, im śmieszniejsze pomysły, tym lepsza zabawa. Kule oczywiście wrzucamy do jakiegoś pojemnika, kosza, wiadra, tak, aby można było rzeczywiście losować, nie oglądając ich.

Symbole przyszłości

Trudniejszy, ale przecież możliwy do wykonania, może być szczególny rodzaj losów – przedmiotów, symbolizujących jakieś miłe przepowiednie, np. cukierek oznaczający słodkie życie, serce (z plastiku czy z piernika) – wiadomo miłość, pierścionek – zaręczyny lub po prostu szczęście, bilet – podróż itp. Symboli może być niezwykle dużo, a skojarzenia zależą od pomysłowości i poczucia humoru osób przygotowujących tę wróżbę. Można do tego wykorzystać małe plastikowe zabaweczki dołączane często do różnych słodyczy. Powodzenie zabawy zależy od interpretacji. Można też za całkiem nieduże pieniądze kupić jakieś drobiazgi: pierścionki, małe zwierczaki (np. sówkę – symbol mądrości), samochodziki.

Każdy z takich przedmiotów można np. zamknąć w kopercie, wtedy łatwiej będzie losować... (...)

45 Topienie wosku

To najważniejszy obrzęd – lanie wosku. Przygotujemy miskę z wodą, świece, które roztopimy w garnku i klucz, przez którego „uszko” będziemy ten wosk lać. Utworzone z wosku, stygnące na wodzie różne figury trzeba odczytać. W zeszłym roku zobaczyłam psa i spełniło się. Mam teraz w nim najwierniejszego przyjaciela. Aby łatwiej było odczytać kontury woskowej rzeźby, możemy rzucić cień na ścianę. Można zastygnięty wosk obracać na różne strony, aby wreszcie dopatrzeć się kształtu przepowiedni. Z doświadczenia wiem, że najczęściej mamy skojarzenia ze zwierzętami, a więc trzeba pamiętać, że sowa to mądrość, żubr – siła, lew – waleczność...

55 Droga do szczęścia

Na koniec andrzejkowego wieczoru zdejmujemy buty i ustawiamy jeden za drugim od okien do drzwi. Czyje buty staną najbliżej drzwi, ten najwcześniej wyj-

Ciekawostka

Od wieków andrzejki to dzień wróżb dziewczęcych dotyczących miłości i małżeństwa. W Polsce wróżby te odprawiane były przez dziewczęta na wydaniu już w XVI w. Chłopcy mieli własny wieczór wróżb o miłości i małżeństwie, zwany katarzynkami, ponieważ odbywał się 24 listopada, w wigilię św. Katarzyny. Obecnie chłopcy razem z dziewczynkami w czasie zabaw andrzejkowych wróżą sobie dla zabawy i śmiechu.

Na podstawie książki „Polskie obrzędy i zwyczaje doroczne”
Barbary Ogrodowskiej

- 65 dzie za mąż lub ożeni się. Aby wróżba udała się przy małej liczbie uczestników zabawy można buty ustawiać pojedynczo, jeden za drugim, albo kolejno przedstawiać, tak by „doszły” do drzwi.
Wesołej zabawy!

(„Płomyzek”, 2003, nr 11)

Czytajmy i myślimy

Uważnie przeczytaj tekst, wtedy na pewno odpowiesz na wszystkie pytania. Obok każdego pytania podane są cztery odpowiedzi, wybierz poprawną (najlepszą).

- 1** Andrzejkowe wróżby odbywają się w wigilię św. Andrzeja, to znaczy:
  - A. w przeddzień św. Andrzeja.
  - B. dzień przed Bożym Narodzeniem.
  - C. dzień po dniu św. Andrzeja.
  - D. w dzień św. Andrzeja.
- 2** Nazwa własnego wieczoru wróżb chłopców pochodzi od imienia:
  - A. Andrzej.
  - B. Barbara.
  - C. Małgorzata.
  - D. Katarzyna.
- 3** Głównym celem andrzejkowych wróżb jest:
  - A. poznanie swojej przyszłości.
  - B. szybkie wyjście za mąż.
  - C. dobra zabawa.
  - D. lanie wosku.
- 4** Na obrazie pt. „Noc św. Andrzeja” M.E. Andriolli ukazał:
  - A. losowanie kuli szczęścia.
  - B. losowanie imienia przyszłej sympatii.
  - C. drogę do szczęścia.
  - D. topienie wosku.
- 5** Wskaż szereg, w którym zapisano wyrazy w porządku alfabetycznym.
  - A. Andrzej, andrzejki, Andrzejek, andrzejkowy.
  - B. Andrzejek, andrzejki, Andrzej, andrzejkowy.
  - C. Andrzej, andrzejkowy, Andrzejek, andrzejki.
  - D. Andrzej, Andrzejek, andrzejki, andrzejkowy.
- 6** Aby znaleźć zasadę pisowni nazw zwyczajów, zajrzysz do:
  - A. słownika języka polskiego.
  - B. encyklopedii.
  - C. słownika ortograficznego.
  - D. kroniki klasowej.
- 7** Powyższy tekst jest:
  - A. artykułem z czasopisma.
  - B. notatką z encyklopedii.
  - C. opowiadaniem.
  - D. przepisem.
- 8** Z tekstu wynika, że współcześnie chłopcy:
  - A. obchodzą wieczór wróżb o miłości w wigilię imienin Katarzyny.
  - B. nie obchodzą takiego wieczoru nigdy.
  - C. bawią się razem z dziewczętami w andrzejki.
  - D. bawią się razem z dziewczętami w katarzynki.

Jeśli chcesz wiedzieć, czy umiesz czytać ze zrozumieniem, sprawdź sam/sama!

Za każdą poprawną odpowiedź przyznaj sobie jeden punkt.

8 pkt – doskonale rozumiesz tekst, który czytasz. Brawo!

7 pkt – bardzo dobrze rozumiesz czytany tekst. Możesz być zadowolony/zadowolona.

6 pkt – nieźle rozumiesz to, co czytasz. Bardziej się koncentruj.

5 pkt – słabo rozumiesz tekst, który czytasz. Musisz ćwiczyć tę umiejętność!

0–4 pkt – umiejętność czytania ze zrozumieniem to Twoja słaba strona. Koniecznie pracuj nad nią!

Zenon GIERAŁA

SKĄD PRZYBYWA MIKOŁAJ?

Osnuta legendą postać świętego Mikołaja, biskupa Miry w Azji Mniejszej, w rzeczywistości prawdopodobnie nie istniała, mimo to kult biskupa-filantropa¹, który miał zwyczaj obdzielać podarkami swoich bliźnich, nawiązał się zwłaszcza w wieku X i odtąd trwa aż do dzisiaj – 6 grudnia jest bowiem dniem, w którym tradycyjnie składamy sobie prezenty.

5 Był Mikołaj patronem m.in. uczonych, żeglarzy, piekarzy, złodziei, podróżnych, szczególnie jednak upodobał sobie małe dzieci, którym nigdy nie szczędził radosnych niespodzianek. Nie mniej skutecznie patronował zwierzętom. Dzisiaj mało kto wie, że ów święty (...) od wielu stuleci w polskich wierzeniach ludowych sprawował władzę nad wilkami. (...)

15 Dawniej według obyczaju nie tylko dzieci, ale i zwierzęta leśne otrzymywały prezenty od Mikołaja. Pewnego razu – a było to 6 grudnia – gdy Mikołaj rozdał już wszystko, co miał, i pusty worek zarzucił na plecy, patrzy, aż tu nagle wilk do niego podbiega i o swój prezent zaczyna się dopominać.

20 Strapił się tym niezwykle święty, bo jako żywo wydało mu się, że wszystkich już sprawiedliwie obdzielił, a nie znajdując wyjścia, rozejrzał się wokoło i powiada:

- Widzisz ów kawałek pola? Daję ci go, tam będziecie gospodarzyć.
- No dobrze – mówi wilk – ale co będę jadł?
- Zasiejesz pszenicę, urośnie... – radzi Mikołaj.

¹ **filantrop** – człowiek wspomagający potrzebujących; dobroczyńca.

Ciekawostka

Siedziba Mikołaja znajduje się w pobliżu Rovaniemi, stolicy fińskiej prowincji Laponii i nosi nazwę „wioski św. Mikołaja”. Tu można się z nim spotkać przez cały rok.

Biała linia wskazuje, gdzie przebiega koło podbiegunowe.

- I już będę jadł? – pyta wilk z nadzieją.
 – Skosisz, wymłócisz, zbierzesz ziarno...
 30 – I będę jadł? – niecierpliwi się wilczysko.
 – No, nie tak szybko! Zawieziesz do młyna, zmielesz na mąkę...
 – Je, je, je... – stęka wilk.
 – Z mąki zrobisz chleb...
 35 – To ja już wolę – przerwał nagle wilczur – pocze-
 kać do przyszłego roku.

I do lasu skoczył.

- Od tamtej pory jak rok długi wilki nic nie robią, tyl-
 ko po lasach i polach przemykają, niecierpliwie Mikołaja i jego prezentów oczekując. (...)

- O świętym Mikołaju można by pisać wiele. Jest on zazwyczaj przedstawiany jako dobroduszny staruszek jeżdżący w pozłocistych saniach zaprzężonych w cztery lub sześć siwych koni, które w jedną noc objeżdżają wszystkie wioski i miasta. On sam w pięknym czerwonym płaszczu, z workiem wypełnionym prezentami wędruje cichutko od chaty do chaty i nocą zakrada się przez dziurkę od klucza, składając wizyty wszystkim dzieciom na świecie. Jedynie do tych, które w ów wieczór klucz w drzwiach przez zapomnienie pozostawią, święty Mikołaj wejść nie może. Każde zatem dziecko powinno przed snem oddać klucz do swojego pokoju rodzicom, aby mieć pewność, że w zamku nie pozostanie.

- Te dzieci, które w ciągu roku były niegrzeczne, 55 otrzymują w tym dniu zamiast prezentu różgę. Stąd też wywodzi się wiele opowieści o dzieciach, które wiedząc o tym, wyruszały same z przeprosinami szukać świętego Mikołaja. A że spotkało je przy tym wiele niezwykłych przygód, to i baśni jest na ten temat bez liku.

- 60 (fragment książki „Szcodraki, kusaki, lany poniedziałek...”)

Odkrywajmy!

- 1 Napisz w kilku punktach, czego dowiedziałeś/-aś się z tekstu o św. Mikołaju.
- 2 Czyim patronem jest św. Mikołaj?

- 3 Opowiedz, jak przebiegało spotkanie św. Mikołaja z wilkiem.
- 4 Wytlumacz, dlaczego wilk nie chciał kawałka pola jako prezentu.
- 5 Na podstawie przedostatniego **akapitu** opisz wygąd św. Mikołaja, towarzyszące mu zwierzęta i charakterystyczne przedmioty.
- 6 Podaj różne znane Ci sposoby dostawiania się św. Mikołaja do domów.
- 7 Napisz list do św. Mikołaja, w którym zaprosisz go do swojego domu. Opisz prezenty, jakie mógłby przynieść wszystkim domownikom. Nie zapomnij podziękować za to, co dostałeś/-aś w zeszłym roku.

Adres domu Świętego Mikołaja:

Santa Claus Office
FIN-96930 Napapiiri
Rovaniemi
Finland

Ambasada Świętego Mikołaja w Polsce:

Fundacja Charytatywna
ul. Stawki 14
00-178 Warszawa

- 8 a) Przeczytaj uważnie podany niżej tekst.

Niezwykłe interesujące i oryginalne obchody św. Mikołaja odbywają się jeszcze w niektórych wsiach Śląska Cieszyńskiego. Szóstego grudnia (lub w najbliższą niedzielę) domy mieszkańców odwiedzają przebierańcy, zwani „Mikołajami” lub „Mikołajami Beskidzkimi”.

Dzielią się na dwie grupy. Partię „Białych” tworzą postacie dobre (św. Mikołaj – biskup, wikariusze i ministranci, aniołowie, doktor, państwo młodzi i ich drużyny), „Czarni” to natomiast tak zwane czarne charaktery (głównie diabły pod przewodnictwem Lucyfera). „Biali” uprzejmie rozmawiają z domownikami i śpiewają pieśni o św. Mikołaju w odróżnieniu od „Czarnych”, którzy skaczą, hałasują i psocą.

Uczestnicy zabawy przyjmowani są przez mieszkańców życzliwie, gdyż ich występy zawierają przesłanie nawiązujące do walki dobra ze złem, która kończy się ostatecznie triumfem pierwszego z nich.

(oprac. na podst. fragmentu „Polskie obrzędy i zwyczaje doroczne” Barbary Ogrodowskiej)

- b) Z jakim zwyczajem kojarzą Ci się obchody „Mikołajów Beskidzkich”? Wskaż podobieństwa.
- c) Zastanówcie się, czemu służą takie obyczaje.
- d) Czy chciałabyś/chciałbyś wziąć udział w opisanej zabawie? Wyjaśnij dlaczego.
- e) Przygotujcie informacje o innych zwyczajach mikołajkowych (lokalnych lub pochodzących z innych krajów). Stwórzcie z nich klasową gazetkę.

Ciekawostka

Św. Mikołaj występuje także pod imionami Santa Claus (w Ameryce), Pére Noël (we Francji), Saint Nicolaus (w Anglii), Weihnachts (w Niemczech), Noel Baba (w Turcji), czy Santa San (w Japonii).

(fragment książki „Polskie obrzędy i zwyczaje doroczne” Barbary Ogrodowskiej)

Statua św. Mikołaja z kościoła w Bourcq we Francji

Zimowe widoki

początek astronomicznej zimy

22
grudnia

Wigilia

24
grudnia

Boże Narodzenie

25
grudnia

św. Szczepana

26
grudnia

sylwester

31
grudnia

Nowy Rok

1
stycznia

Trzech Króli

6
stycznia

Dzień Babci

21
stycznia

Dzień Dziadka

22
stycznia

Dzień św. Walentego

14
lutego

Dzień Kobiet

8
marca

Krzysztof DZIKOWSKI

DZIEŃ JEDEN W ROKU

Jest taki dzień, bardzo ciepły,
Choć grudniowy
Dzień, zwykły dzień,
W którym gasną wszelkie spory.

- 5 Jest taki dzień, w którym radość
Wita wszystkich
Dzień, który już, każdy z nas
Zna od kołyski.

- Niebo – ziemi, niebu – ziemia,
10 Wszyscy wszystkim ślą życzenia
Drzewa – ptakom, ptaki – drzewom,
Tchnienie wiatru – płatkom śniegu.

Jest taki dzień tylko jeden
Raz do roku

- 15 Dzień, zwykły dzień, który liczy się
Od zmroku.

Jest taki dzień, gdy jesteśmy
Wszyscy razem.

- Dzień, piękny dzień,
20 Dziś nam rok go składa w darze.

Niebo – ziemi, niebu – ziemia,
Wszyscy wszystkim ślą życzenia.
A gdy wszyscy usną wreszcie,
Noc igliwia zapach niesie.

Wigilijny stół

Tradycyjne potrawy

Podzielmy się opłatkiem

Odkrywajmy

- 1 O jakim dniu jest mowa w wierszu K. Dzikowskiego? Wskaż fragmenty potwierdzające Twoją odpowiedź.
- 2 Napisz, jaki jest ten wyjątkowy dzień opisany przez poetę.
- 3 Wskaż fragmenty ukazujące niezwykle zdarzenia, które mają miejsce w „taki dzień”.
- 4 Odpowiedz, kto komu w wierszu składa życzenia.
- 5 Ułóż życzenia, które mogłyby ludziom złożyć: tchnienie wiatru, niebo i ptaki.
- 6 Wysłuchajcie piosenki „Dzień jeden w roku” w wykonaniu zespołu „Czerwone Gitary”. Nauczcie się ją śpiewać.

Anna KAMIENSKA

BABCIA

Babcia to są miłe ręce,
Książka, herbata słodka,
Śmieszne słowa w dawnej piosence,
Suknia dla lalki i szarlotka.

- 5 Babcia to bajka, której nie znamy,
Pudeleczka, perfumy, włóczka.
Babcia to mama mojej mamy,
A ja jestem wnuczka.

Odkrywajmy!

- 1 Kto kogo opisuje w wierszu A. Kamieńskiej? Wskaż odpowiednie cytaty.
- 2 Jaka jest tytułowa babcia? Spróbuj ją opisać na podstawie wiersza.
- 3 Wytnij z kolorowych czasopism ilustracje, które kojarzą Ci się z Twoją babcią (dziadkiem). Wykorzystaj wycięte obrazki i wykonaj techniką kolażu portret babci (dziadka). Może stanie się wspaniałym prezentem? Przypomnij sobie reprodukcję obrazu Arcimbolda pt. „Bibliotekarz” (s. 21).

Zanim przeczytasz utwór...

- Powiedz, z jakimi przedmiotami kojarzy Ci się Twój dziadek. Swoje skojarzenia zapisz poziomo tak, aby powstała krzyżówka, a wybrane litery utworzyły hasło: DZIADEK.

Wanda CHOTOMSKA

DZIEŃ DZIADKA

Kto ci opowie o dawnych latach?

Tych lat naoczny świadek.

Jak kraj nasz rośnie,

jak ludzie rosną,

5 opowie ci – twój dziadek.

Otworzy serce,

kieszeń otworzy,

podsunie czekoladę,

z twoich sukcesów

10 zawsze się cieszy.

Kto? No, wiadomo – dziadek!

A jak coś spsocisz,

jak coś naknocisz,

jak trzeba spytać o radę –

15 to kto za uszy

wyciągnie z biedy?

Wiadomo, zawsze – dziadek!

Więc wnuki proszą,

żeby w kwiaciarniach

20 kwiatów nie chować pod ladę

Dziadek ma święto!

Kwiaty dla dziadka!

Wiwat, niech żyje dziadek!

Odkrywajmy!

- 1 Wypisz z wiersza pt. „Dzień Dziadka” trzy zawarte w nim pytania. Jak na nie odpowiada **podmiot liryczny**?
- 2 Wskaż fragmenty wiersza, w których **podmiot liryczny** zwraca się do kogoś. Do kogoś mówi?
- 3 Opowiedz, w jakich sytuacjach (opisanych w wierszu) wnuczek może liczyć na dziadka.
- 4 Podaj przykłady sytuacji, w których dziadek może liczyć na Ciebie.

Wiosenne czary

początek astronomicznej wiosny

21
marca

prima aprilis

1
kwietnia

Niedziela Palmowa

Wielkanoc – Święto
Zmartwychwstania Pańskiego

Poniedziałek Wielkanocny

Święto Ziemi

22
kwietnia

Święto Pracy

1
maja

Dzień Flagi
Rzeczypospolitej Polskiej

2
maja

Święto Konstytucji 3 maja

3
maja

Dzień Matki

26
maja

Dzień Dziecka

1
czerwca

Zielone Świątki – Święto Zesłania
Ducha Świętego

Boże Ciało

Zanim przeczytasz utwór...

- Połącz odpowiednie części przysłów, które wpadły w ręce chochlika i zostały przez niego podzielone i pomieszane. „Wiosenne przysłowia” zapisz w zeszytcie.

Kwiecień plecień,

wiosny nie czyni.

Na Trzech Króli słońce świeci,

gdyby przedtem zimy nie było.

Jedna jaskółka

wiosna do nas pędem leci.

W marcu,

bo przeplata: trochę zimy, trochę lata.

I wiosna by tak nie smakowała,

jak w garncu.

- Wypisz w parze z kolegą/koleżanką z ławki jak najwięcej tytułów utworów, w których pojawia się słowo „wiosna”.

Michał BOBROWSKI**WIOSNA**

Wiosna – cieplejszy wieje wiatr

Wiosna – znów nam ubyło lat

Wiosna – wiosna w koło, rozkwitły bzy

Śpiewa – skowronek nad nami

5 Drzewa – strzeliły pąkami

Wszystko – kwitnie w koło i ja, i ty

Ktoś na niebie owce wypasa, hej

Popatrz zakwitł już twój parasol, hej

Nawet w bramie pan Walenty stróż

10 Puszczą wiosną pierwsze pędy już

Portret dziadzia rankiem wyszedł z ram

I na spacer poszedł sobie sam

Nie przeszkadza tytuł, wiek i płeć

By zieloną wiosną w głowie mieć

*„Już lada dzień**Skowronek się ukaże**I porwie w blask**Zimowych pól pejzaże.”*

Jan Sztudynger

Odkrywajmy

- 1 Wskaż oznaki wiosny opisane w pierwszej **zwrotce** piosenki „Wiosna”.
- 2 Wypisz **przenośnie**, które obrazują niezwykle wiosenne zjawiska.
- 3 Opisz nastrój panujący w utworze.
- 4 Jakie odczucia związane z nadejściem wiosny wyraża **podmiot liryczny**?
- 5 Wytlumacz, jak rozumiesz ostatni dwuwiersz piosenki „Wiosna”.
- 6 Posłuchaj piosenki w wykonaniu zespołu „Skaldowie” i wskaż cechy utworu, które podkreślają wiosenną radość.

Barbara OGRODOWSKA

WIELKANOC

Wielkanoc, (...) w pierwszych wiekach nazywana Paschą, jest największym, najstarszym (...) i najuroczyściej obchodzonym świętem wszystkich chrześcijan odprawianym na pamiątkę Zbawczej Męki i Śmierci i przede wszystkim Chwalebego Zmartwychwstania Chrystusa. (...)

Wielkanoc, wielkie kościelne święto Zmartwychwstania, rozpoczyna się uroczystą rezurekcją, trzygodzinną mszą świętą – jutrznią, połączoną z procesją. (...) Mszę tę odprawiało się niegdyś w Wielką Sobotę o północy, a obecnie w Wielką Niedzielę o świcie. (...)

Po rezurekcji wszyscy udają się do domów na święcone, na oczekiwaną od wielu dni ucztę wielkanocną.

Poprzedza ją ceremonia dzielenia się poświęconym jajkiem, życzenia wzajemne zdrowia, powodzenia i radości, uścisk i pocałunek. Przypomina ona obrzęd dzielenia się opłatkiem w wigilię Bożego Narodzenia i jest tak samo wyrazem wzajemnej życzliwości, miłości i przyjaźni.

Dopiero potem rozpoczyna się świąteczne śniadanie, trwające zwykle wiele godzin. Pierwszy dzień świąt – Niedzielę Wielkanocną spędza się głównie w gronie rodzinnym, przy zastawionym stole, aby razem z bliskimi cieszyć się wielkim świętem, a także sobą i dobrym jedzeniem. (...)

Polskie święcone słynęło zawsze z obfitości, a stoły wielkanocne pełne były smakowitych potraw, (...) nie tylko zachęcały do jedzenia, ale także radowały oczy. Zdobily je nie tylko barwne specjały ustawione malowniczo na śnieżnobiałych obrusach, ale i kolorowe pi-sanki oraz bukiety i gałązki zielonego bukszpanu¹ oraz pierwsze wiosenne kwiaty.

Pośrodku stołu królował zawsze baranek, zwany niegdyś agnuskiem², wyrobiony z wosku, masła lub ciasta, a w ostatnich czasach najczęściej z masy cukrowej. (...)

Ciekawostka

Wielkanoc zalicza się do tzw. ruchomych świąt, ponieważ każdego roku przypada pod nieco inną datą. Zgodnie z ustaleniami soboru nicejskiego z 325 r. Wielkanoc obchodzimy pomiędzy 22 marca i 25 kwietnia, w pierwszą niedzielę po pierwszej wiosennej pełni księżyca.

¹ **bukspan** – krzew o drobnych zimotrwałych liściach, ozdobny.

² **agnus** – po łacinie: baran.

Niegdyś święcone nazywano śniadaniem lub – dla jego obfitości – obiadem bez dymu lub przy jednym dymie. Znaczyło to, że składa się z przygotowanych wcześniej potraw, przyrządzonych do jedzenia na zimno lub tylko przygrzewanych. Mówiono, że w tak wielkie święto, jakim jest Wielkanoc, nie godzi się gotować ani rozniecać wielkiego ognia pod kuchnią.

Do tradycyjnych dawnych polskich dań wielkanocnych należały pieczone w całości, nadziewane kaszą, prosięta (specjał kuchni polskiej) i tzw. głowizna – zamarynowana, faszerowana i upieczona cała głowa świńska, podawana na stół z jajkiem w ryjku. Dzisiaj rarytasy takie należą już do rzadkości.

Tradycyjnym wielkanocnym daniem pozostała natomiast szynka, uwędzona w jałowcowym dymie; niegdyś podawana na stół w całości (...), a także jajka gotowane na twardo podawane z różnymi sosami.

Na wielkanocnych stołach nie brakowało nigdy kiełbas, najlepiej domowego wyrobu, układanych na misach w okazałe, piękne zwoje. Tradycyjnym wielkanocnym daniem była i jest dotychczas kiełbasa biała, nazywana polską, niewędzona, gotowana, podawana na gorąco, np. z żurkiem – albo pieczona z cebulką i wówczas jadana na zimno z dodatkiem tartego chrzanu, doprawionego śmietaną. Jest to jedno z bardziej znanych, charakterystycznych dań kuchni polskiej. (...)

Wśród polskich tradycyjnych wielkanocnych dań gorących, podawanych po zimnych, głównie mięsnych, zakąskach, na pierwszym miejscu wymienić należy zawieszisty, esencjonalny barszcz biały – żurek staropolski, gotowany na białej kiełbasie, z czosnkiem i majerankiem, zaprawiany śmietaną i chrzanem. (...)

Wielkanocny stół

Pisanki

Także pieczenie bab, wsadzanie ich i wyjmowanie z pieca, studzenie i lukrowanie było całą skomplikowaną domową ceremonią, bez reszty pochłaniającą gospodynie. Kiedy bowiem wyrabiano baby, a zwłaszcza kiedy odstawiano je do wyrośnięcia, nie wolno było wchodzić do kuchni; zabronione było otwieranie okien i drzwi, bo jak ognia wystrzegano się przeciągów. Niedozwolone było trzaskanie drzwiami, a nawet głośna rozmowa, aby baba nie opadła. (...)

Równie sławne były mazurki, typowe polskie ciasta wielkanocne, bez których trudno wyobrazić sobie świąteczny stół. Wszyscy lubimy bardzo te niskie, barwne, pięknie dekorowane słodkie placki, z różnych mas i lukrów, z bakalii i smażonych w cukrze owoców, z galaretek i pianek układanych miernie na kruchych spodach. (...)

Tradycyjnym ciastem wielkanocnym jest również sernik, zwany dawniej przekładańcem, oraz deser z sera z bakaliami, czyli pascha, a także różne ciasta biszkoptowe po staropolsku nazywane jajecznikami. (...)

Wesołe świąteczne ucztowanie przerywały niegdyś gry i zabawy domowe z użyciem pisanek. Czasami jeszcze teraz bawimy się w walatkę, czy inaczej w wybitkę, polegającą na toczeniu jajek po stole albo stukaniu się trzymanymi w rękach kraszankami. Zdobywa punkty i wygrywa ten, którego jajko najdłużej nie stłucze się podczas zabawy. (...)

Na Śląsku i Pomorzu, według niemieckiego obyczaju, przygotowywano niespodzianki dla dzieci. Były to koszyczki lub gniazdzka z barwnymi jajami, słodyczami lub innymi prezentami, przynoszonymi – rzekomo – przez wiosenne zajączki. Od wczesnych godzin porannych dzieci szukały więc w zakamarkach domu i w ogrodzie prezentów od zajączka. Miły ten zwyczaj rozpowszechnił się także i w innych regionach Polski.

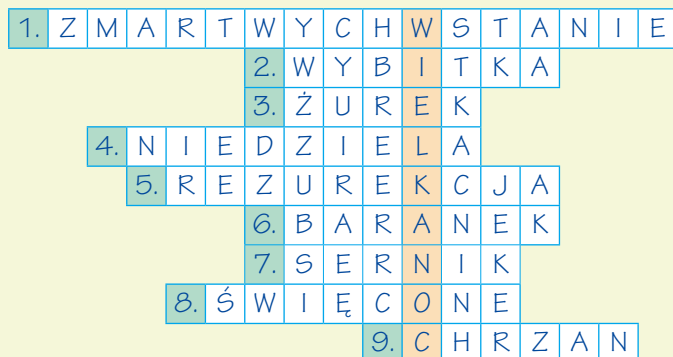
Wielkanocny mazurek

(fragment książki „Polskie obrzędy i zwyczaje doroczne”)

Odkrywajmy!

- 1 a) Ułóż siedem pytań do tekstu B. Ogrodowskiej.
b) Odpowiedz na pytania kolegi/koleżanki z ławki.
- 2 Narysuj wielkanocny stół – podpisz potrawy i elementy dekoracji.
- 3 Ułóż definicje do poziomych haseł krzyżówki.

- 4 Jakie znasz zwyczaje wielkanocne? Opisz jeden z nich.

Zanim przeczytasz utwór...

- Powiedz, o co mama prosi Cię najczęściej. Zapisz w zeszycie trzy takie prośby.
- Zaobserwuj, czym zajmuje się Twoja mama przez cały dzień. Wyimeń kilka jej codziennych obowiązków.

Irena LANDAU

NASZA KOCHANA MAMA

Nasza mama przysła wczoraj zmordowana, powiedziała, że wytrzymać już nie może, że zmęczona jest i trochę źle się czuje, i skończyła: – Chyba wcześniej się położę...

- 5 – Oczywiście, ukochana nasza mamo, połóż się i wstań dopiero jutro rano! No, więc mama tylko bluzki nam uprała, nastawiła smak na zupę, posprzątała, tylko z grubsza nasz pokój odkurzyła, do fartuszków trzy guziki nam przyszyła,
- 10

Mary Cassatt¹ *Młoda matka*

¹ **Mary Cassatt**
[czyt. mery kasat]

do wujaszka napisała pocztówkę,
rozmroziła i umyła lodówkę,
dokończyła dla Izuni szalik,
i co dalej, już nie wiemy, bośmy spały...

- 15 A ciekawe jesteśmy, swoją drogą,
czemu mama dzisiaj wstała lewą nogą?

Odkrywajmy!

- 1 Opowiedz, jaka sytuacja została opisana w wierszu I. Landau.
- 2 Kto opisuje mamę? Uzasadnij odpowiedź.
- 3 Jakie życzenie miała mama z wiersza?
- 4 Jak możesz pomóc mamie (tacie) w codziennych obowiązkach? W czym mógłbyś/mogłabyś rodziców wyręczyć?
- 5 a) Przeprowadź wywiad z mamą (tata). Dowiedz się, co najbardziej lubi, kiedy się wzrusza, jakie ma marzenia. Zapytaj o ulubiony kolor, potrawę, kwiat, porę roku.
b) Zdobyte informacje wykorzystaj do stworzenia pracy pt. „Moja mama/tata” (może być to opis, kolaż, rysunek, wiersz).
- 6 Ułóż życzenia z okazji Dnia Matki. Postaraj się, by były niepowtarzalne.

Letnie wyprawy

początek astronomicznego lata	22 czerwca
Dzień Ojca	23 czerwca
sobótka świętojańska	wieczór i noc 23–24 czerwca
Matki Boskiej Zielnej (Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny)	15 sierpnia
dożynki – święto plonów	

Ludwik Jerzy KERN

LATO CZEKA

Już za parę dni, za dni parę,
Weźmiesz plecak swój i gitarę.

Pożegnania kilka słów,
Pitagoras, bądźcie zdrów,

5 Do widzenia wam, canto¹, cantare.

Lato, lato, lato czeka,
Razem z latem czeka rzeka.

Razem z rzeką czeka las,
A tam ciągle nie ma nas.

10 Lato, lato, nie płacz czasem,
Czekaj z rzeką, czekaj z lasem.
W lesie schowaj dla nas chłodny cień,
Przyjedziemy lada dzień.

¹ **canto, cantare** [czyt. kanto, kantare] – po łacinie: śpiewam, śpiewać (tak w słowniku łacińskim rozpoczynają się informacje o czasownikach).

- Lato, lato mieszka w drzewach,
15 Lato, lato w ptakach śpiewa.
Słońcu każe odkryć twarz,
Lato, lato, jak się masz?
- Lato, lato, dam ci różę,
Lato, lato, zostań dłużej.
20 Zamiast się po krajach włóczyć stu,
Lato, lato, zostań tu.

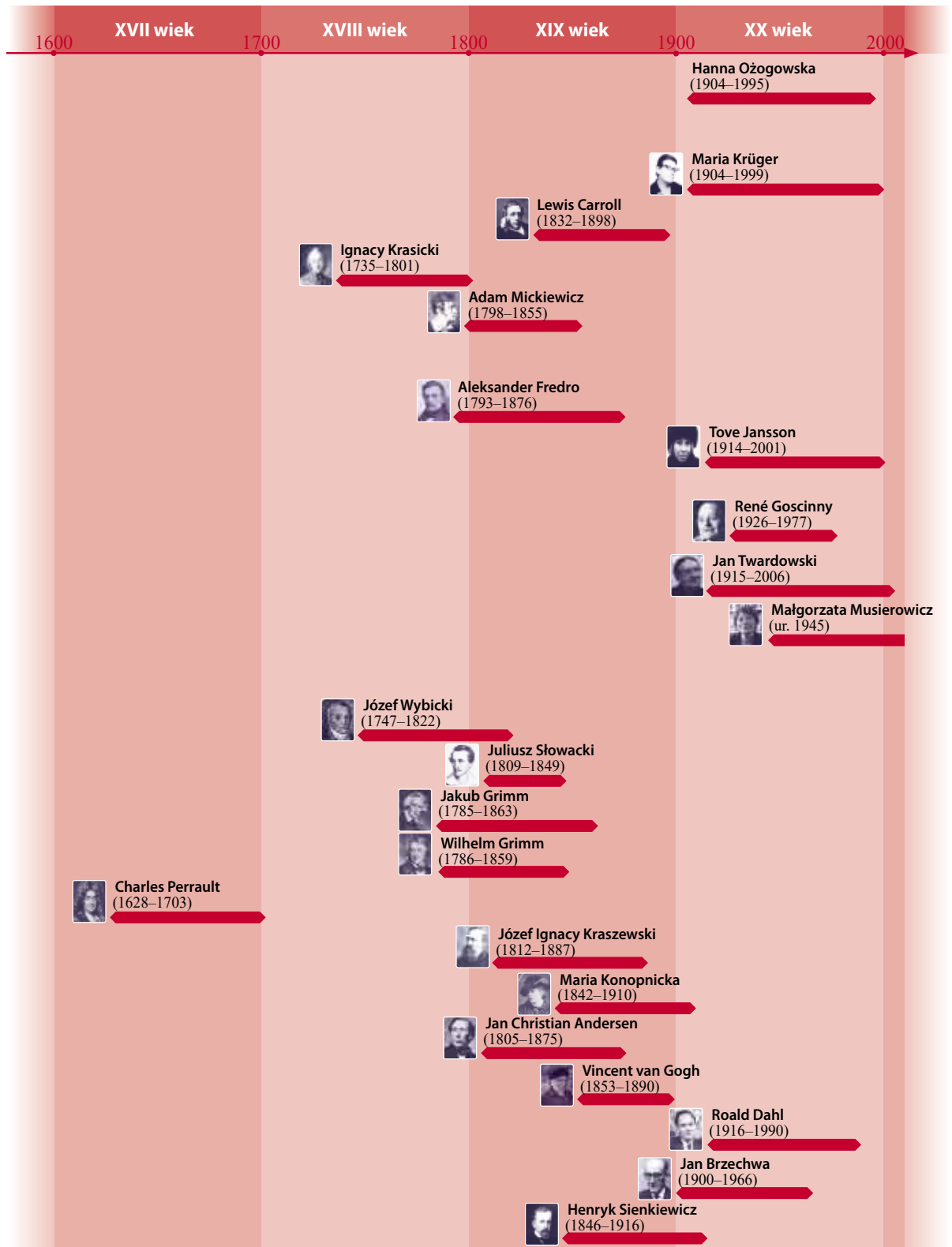
Odkrywajmy!

- 1 Kto i w czyim imieniu wypowiada się w utworze „Lato czeka”?
- 2 a) Opowiedz, jak zachowuje się lato opisane w piosence.
b) Jaki **środek stylistyczny** zastosował poeta, opisując lato? Co jeszcze zostało ukazane w podobny sposób?
- 3 Narysuj ilustrację do piosenki „Lato czeka”.
- 4 Napisz swoją prośbę do lata. Możesz ułożyć wiersz.
- 5 Wystłuchajcie piosenki „Lato czeka” i nauczcie się ją śpiewać.
- 6 Napiszcie regulamin, jak bezpiecznie wypoczywać w jednym z wybranych miejsc: w lesie, nad wodą, w górach, na wsi.

NA PRZESTRZENI WIEKÓW

INDEKS AUTORÓW

ANDERSEN Jan Christian 122
 ARCIMBOLDO Giuseppe 18
 BEŁZA Władysław 74
 BESZCZYŃSKA Zofia 46
 BOBROWSKI Michał 223
 CARROLL Lewis 34, 155
 CHOTOMSKA Wanda 221
 DAHL Roald 151
 DZIKOWSKI Krzysztof 219
 EAKINS Thomas 200
 FICOWSKI Jerzy 67
 GAŁCZYŃSKI Konstanty Ildefons 179
 GIERAŁA Zenon 215
 GOGH Vincent van 149
 GOSCINNY René 58
 GRIMMOWIE Jakub i Wilhelm 88
 GROCHOWIAK Stanisław 138, 203
 IŁŁAKOWICZÓWNA Kazimiera 210
 JANCZARSKI Czesław 14, 68
 JANSSON Tove 50, 163, 187
 JURKOWSKA Agata 212
 KAMIŃSKA Anna 220
 KAMIŃSKA Roma 171
 KERN Ludwik Jerzy 229
 KONOPNICKA Maria 112
 KOPALIŃSKI Władysław 198
 KRASICKI Ignacy 39
 KRASZEWSKI Józef Ignacy 102
 KRÜGER Maria 27
 KULMOWA Joanna 26
 LAGERLÖF Selma 115
 LANDAU Irena 227
 ŁĄCZ Laura 201
 MICKIEWICZ Adam 41, 147
 MUSIEROWICZ Małgorzata 182
 OGRODOWSKA Barbara 224
 OLECH Joanna 15, 56
 OPPMAN Artur 80
 OŻOGOWSKA Hanna 19
 PÉRONNET Valérie 196
 PERRAULT Charles 96
 PIQUEMAL Michel 65
 PORAZIŃSKA Janina 81
 PUŠKIN Aleksander 128
 SEMPÉ Jean Jacques 58
 SIENKIEWICZ Henryk 161
 SŁOWACKI Juliusz 76
 SMITH Anthony 142
 SZELBURG-ZAREMBINA Ewa 146
 SZYMAŃSKI Edward 17
 TWARDOWSKI Jan 63
 WALIGÓRSKI Andrzej 211
 WEISS Wojciech 148
 WIERZYŃSKI Kazimierz 178
 WROCŁAWSKI Bronisław 171
 WYBICKI Józef 72
 ZAWISTOWSKA Ewa 193

NAJWAŻNIEJSZE POJĘCIA I TERMINY

adresat 16
 akapit 21
 archaizm 134
 bajka 40
 baśń 110
 epitet 75
 fikcja literacka 94
 genealogia 54
 ironia 41
 martwa natura 22
 moral 43
 motto 80
 motyw wędrowny 92
 nadawca 16
 narrator 19
 obraz poetycki 68
 pejzaż 22
 pierwszy plan 23
 podmiot liryczny 16
 porównanie 47
 portret 22
 postać mówiąca w wierszu 16
 przenośnia 26, 47
 ramowy plan wydarzeń 62
 refren 73
 reprodukcja 18
 rym 17
   dokładny 17
   męski 146
   niedokładny 17
   żeński 146
 rytm 146
 scena rodzajowa 22
 słowo nacechowane emocjonalnie 182
 stały związek frazeologiczny (frazeologizm) 27
 strofa 43
 synonim 111
 środek stylistyczny 68
 świat
   fantastyczny 94
   fikcyjny 94
   przedstawiony 32
   realistyczny 94
 tekst
   główny 175
   poboczny (didaskalia) 175
 tło 23
 uosobienie 26
 wers 14
 wydarzenia
   fantastyczne 94
   prawdopodobne 94
 wyraz
   bliskoźnacny 111
   dźwiękonaśladowczy 120
   pokrewny 55
 zdrobienie (spieszczenie) 55
 złota myśl 108
 zwrotka 43